

Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Тадіян Владислав Володимирович

УДК – 37.01(09)

**Розвиток початкової освіти в Бессарабії
(1918 – 1944 р.р.)**

13.00.01 – теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 1999

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Ізмаїльському державному педагогічному інституті, Міністерство освіти України, м. Ізмаїл

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

КАВАЛЕРОВ Володимир Анатолійович
Одеський інститут удосконалення вчителів,
директор

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, доцент

Руденко Юрій Дмитрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, доцент кафедри
педагогіки;
кандидат педагогічних наук старший
науковий співробітник
Калениченко Нінель Павлівна,
інституту педагогіки,
провідний спеціаліст

Провідна установа – Харківський державний педагогічний університет

ім. Г.С.Сковороди, кафедра педагогіки,
Міністерство освіти України, м. Харків

Захист відбудеться – “14” жовтня 1999р., о 16-³⁰ год.

на засіданні спеціалізованої вченої ради Д. 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова (252601, м. Київ, вул. Пирогова, 9)

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (252601, м.Київ, вул. Пирогова, 9)

Автореферат розісланий “7” вересня 1999р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О.П.Рудницька

Загальна характеристика роботи

Актуальність та доцільність дослідження. Процес відродження і подальшого розвитку національної школи в Україні передбачає глибоке вивчення історії вітчизняної освіти і всебічний аналіз досвіду минулого.

Одним з головних принципів реалізації завдань, визначених Державною національною програмою “Освіта. Україна ХХІ століття”, є національна спрямованість освіти, що полягає у її невіддільності від національної історії і народних традицій, збереженні та збагаченні культури українського народу, визначенні освіти важливим показником національного розвитку і гармонізації національних відносин.

Сучасна національна школа повинна формувати гармонійно розвинену творчу особистість на засадах національної самобутності: громадянина незалежної держави, гуманіста, носія духовної культури нації. Досягнення цього ідеалу можливе лише за допомогою пильного вивчення, глибокого усвідомлення й узагальнення досвіду розвитку національної системи освіти. В Бессарабії вона складалась історично, формуючись на ґрунті національних традицій в поєднанні із здобутками румунської та європейської науки. Критичний аналіз історико-педагогічної спадщини дозволить уникнути повторень помилок і прорахунків, сприятиме максимальному застосуванню кращих надбань освітян минулого. З огляду на це, звернення до дослідження проблеми розвитку початкової освіти в Придунайському краї (1918 – 1944 р.р.) набуває виняткового науково-практичного значення.

В своєму дослідженні ми виходили з апріорних положень, що пояснюють логіку вибору об’єкта і предмета дослідження, розкривають дослідницьку позицію щодо значення історичних знань для сучасності і своєрідність осмислення історичного відрізка часу, в якому розвивається проблема розвитку початкової освіти в Бессарабії, а саме:

1. Історичний досвід розвитку початкової освіти в певному регіоні країни може транслюватися на систему сучасної початкової освіти в Україні. Під транслюванням, в даному випадку, ми розуміємо спільність історичних закономірностей, що властиві процесу розвитку освітньої соціальної системи.
2. Цілісний історико-педагогічний фрагмент – правління уряду будь-якої держави в певному регіоні – може проявлятися у своєрідності розвитку соціальних інститутів суспільства (у нашому випадку - початкова школа). У зв’язку з цим особливий інтерес становить вивчення історії шкільної освіти в Придунайському краї (в межах сучасних українських придунайських земель) як специфічного регіону із своєрідним історичним минулим (період 1918-1944 р.р. – в більшості це роки правління королівської Румунії).

Складна історична доля поліетнічного населення Бессарабії, приєданого в 1918 році до Румунії, стала причиною формування специфічної системи освіти, яка, з одного боку, була компонентом загальнорумунської, а з іншого – зберегла особливі національні риси. Становлення початкової школи в Бессарабії в першій половині ХХ століття практично залишилось поза увагою дослідників. Загальні наукові положення, що містяться в працях А.Д.Бондаря, Н.М.Гриценка, М.С.Гриценка, Б.Н.Митюрова, Р.І.Ростикуса, а також наукові розвідки українських, російських і румунських вчених (А.Д.Бачинського, Т.П.Зворотньої, В.А.Кокоша, А.Я.Мезенцева, П.Г.Смішко, О.Андруса, Т.Кречуна, І.Ністора, П.Козаку, Ф.Чоботару, Ш.Чобану) засвідчують, що позитивний педагогічний досвід, накопичений в початкових закладах краю в першій половині ХХ століття, збагатить сучасну систему освіти, стане важливою складовою вдосконалення навчально-виховної практики сьогодення. Однак існує певна суперечність між об’єктивною потребою використання історичного досвіду розвитку початкової освіти в Бессарабії в 1918-1944 роки (особливо враховуючи багатоетнічний склад населення краю), значимістю фактичного матеріалу, наукове осмислення якого дозволить виявити тенденції становлення початкової освіти в історичній хронології, з одного боку, і тим, що в силу соціально-історичних обставин спеціального історико-педагогічного дослідження з проблеми не було створено. Усвідомлення цього факту як

проблеми, яка потребує наукового вирішення, з урахуванням актуальності та нерозробленості її зумовили вибір теми: “Розвиток початкової освіти в Бессарабії (1918-1944 р.р.)”.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють 1918-1944 р.р., так званий “румунський період історії Бессарабії” (з 1918 до 1940 р. край був частиною королівської Румунії, з 1940 по 1941 роки – у складі УРСР, а з липня 1941 по липень 1944 – під румуно-фашистською окупацією). Це був цікавий і водночас складний період у культурному житті Придунайського краю. Його нижню межу зумовив початок румунської окупації та пов’язані з цим шкільні реформи; а верхня межа збігається із завершенням румуно-фашистської окупації Бессарабії і кардинальними змінами в системі освіти.

Вибір такого періоду пояснюється, по-перше, можливістю простежити процес розвитку початкової освіти в краї в умовах повної румунізації, відчуження молоді від національної культури етносів краю, загострення боротьби народу за свою школу і, по-друге, тим фактом, що багатий на події в освітньому житті краю відрізок часу залишається малодослідженим в історії педагогіки.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконувалося відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Ізмаїльського державного педагогічного інституту. Напрямок наукового пошуку: “Професійно-педагогічна спрямованість у системі підготовки молодого вчителя як засіб формування психологічної стійкості його діяльності” (№ 1870080789).

Об’єкт дослідження – теорія і практика розвитку початкової освіти в Бессарабії (1918-1944 р. р.).

Предмет дослідження – процес становлення і розвитку початкових шкіл в Бессарабії (1918-1944 р.р.).

Мета дослідження – історико-педагогічний аналіз процесу становлення і розвитку початкових шкіл в Бессарабії в першій половині ХХ століття в умовах окупації краю королівською Румунією і впровадження позитивних надбань в практику сучасної початкової школи.

Гіпотеза дослідження полягала у припущенні, що рівень розвитку освіти в цілому і початкової зокрема зумовлюється взаємодією таких факторів, як соціально-політичний, соціально-економічний, культурно-етнічний, демографічний та освітньо-генезний. Головним фактором, що визначав розвиток початкової освіти в Бессарабії в зазначений період, є соціально-політичний, і якщо соціально-політичні чинники скориговані з урахуванням культурно-етнічного і освітньо-генезного факторів, то в розвитку освіти можуть бути позитивні досягнення, і, навпаки, якщо ця взаємодія між факторами відсутня, то стає очевидною негативна динаміка розвитку освіти.

Відповідно до об’єкта, предмета і мети дослідження були визначені такі **основні завдання**:

- дослідити еволюцію системи початкової освіти в Бессарабії і динаміку її розвитку;
- визначити періодизацію становлення і розвитку початкової освіти в Бессарабії, виявити особливості її розвитку на різних історичних етапах;
- розкрити процес формування і динаміку змісту початкових шкіл Бессарабії в досліджуваний період;
- узагальнити організаційно-педагогічний досвід діяльності початкових шкіл в Бессарабії в 1918-1944 р.р..

Методологічну основу дослідження становить теорія наукового пізнання, положення про діалектичність, детермінованість та системність історичного процесу, взаємозв’язок внутрішніх компонентів освітньої системи із зовнішніми соціальними факторами, що їх обумовлюють, прогностичність тенденцій історичного розвитку соціальної системи щодо сучасності; принципи об’єктивності і детермінізму, історичного і системного підходу.

Методи дослідження: теоретичний, конкретно-історичний, проблемно-хронологічний аналіз джерел і наукової літератури, їх класифікація й типологізація, порівняльно-зіставний аналіз навчальних планів, програм, шкільного законодавства, педагогічної та суспільно-політичної

преси. Велике значення мали систематизація, класифікація фактичного матеріалу з проведеного дослідження, його узагальнення.

Теоретична основа дослідження: матеріали з історії та культури Бессарабії (О.Андрус, А.Бондар, Г.Фальборг, Ф.Чиботар), дослідження в яких розглянуті проблеми економічного і суспільно-політичного розвитку краю (П.Батюшков, І.Будак, А.Защук, С.Кустрябова), наукові дослідження румунських істориків (О.Гібу, П.Казаку, І.Ністор, Г.Попа-Лісяну, Ш.Чобану), що дали змогу дослідити державну політику в галузі освіти в Бессарабії. Значну цінність для дослідження мало вивчення законів румунського уряду (1919, 1924, 1927, 1939 років) про освіту; постанови Міністерства народної освіти Росії, матеріали періодичної преси того періоду, зокрема газет “Правда”, “Придунайська правда” (1919, 1940, 1941 років), в яких вміщені статистичні дані, відображено політичний та економічний стан Придунайського краю.

Джерельну базу дослідження склали архівні матеріали і документи, що зберігаються в архівах: Одеський обласний архів, філіал Одеського обласного державного архіву в місті Ізмаїлі, центральний державний архів Молдови. Всього було вивчено 87 фондів архівних справ, од. ар. російською, українською та румунською мовами, проведений їх критичний аналіз і узагальнення, а також проаналізовані праці відомих культурно-освітніх діячів, педагогів, публіцистів, суспільно-політична, історична, педагогічна література і періодика. Всього вивчено близько 250 літературних джерел (в тому числі 83 румунською мовою).

Організація дослідження. Дисертаційне дослідження проводилось у 1995 – 1999 р.р. у три етапи:

- на першому етапі (1995 – 1997 р.р.) було визначено напрямки дослідження, вивчалась історична, філософська, педагогічна, психологічна література, здійснювалося теоретичне осмислення проблеми, конкретизувалися завдання дослідження. Вивчалися архівні документи і матеріали, законодавчі акти російської та румунської держав, аналізувалися звіти початкових шкіл краю, статистичні дані тощо;
- на другому етапі (1997 – 1998 р.р.) продовжувалося вивчення документів і матеріалів з проблеми дослідження; отримані матеріали доповідалися на науково-практичних конференціях, публікувалися у наукових виданнях;
- на третьому етапі (1998 – 1999 р.р.) вивчалася література з фондів спеціального зберігання, матеріали історичних музеїв, узагальнювалися матеріали дослідження, формувалися висновки і рекомендації.

Наукова новизна одержаних результатів.

У дисертаційному дослідженні вперше дано аргументований аналіз архівних джерел та наукових праць румунських, російських та українських вчених щодо розвитку освіти в Придунайському краї в досліджуваний період, зроблено висновки відносно впливу виявлених нами факторів, що детермінують розвиток початкової освіти в Бессарабії, який представлений з позиції системного підходу, в дослідженні набули подальшого розвитку узагальнення організаційно-педагогічного досвіду діяльності початкових шкіл і динаміка їх розвитку в краї в кінці ХІХ – на початку ХХ століття (“російський” період історії краю).

Теоретичне значення одержаних результатів становить собою першу спробу системного аналізу динаміки розвитку початкової освіти в Бессарабії досліджуваного періоду (1918-1944 р.р.), яка представлена у вигляді шести етапів, визначених згідно з соціально-політичним, соціально-економічним, культурно-етнічним, демографічним та освітньо-генезним факторами, що детермінують її розвиток.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що досліджуваний матеріал, обґрунтовані положення і висновки збагачують теорію і практику національної освіти й виховання, сприятимуть збереженню і передачі історико-педагогічного досвіду минулих поколінь. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами при викладанні курсів педагогіки, історії педагогіки, історії України, при розробки спецкурсів для студентів і слухачів вузів, а також в практичній діяльності вчителів початкових класів сучасних загальноосвітніх шкіл.

Особистий внесок автора представлений в комплексному дослідженні особливостей і тенденцій розвитку початкової освіти в Бессарабії в 1918-1944 р.р., у введенні в науковий обіг нових, раніше не опублікованих документів, висвітленні невідомих історичних фактів і статистичних даних, пов'язаних з діяльністю початкових шкіл в Бессарабії.

Вірогідність результатів і основних висновків дисертаційного дослідження забезпечується постановкою дослідницьких проблем на методологічному рівні; широтою аналізу теоретичних джерел, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його об'єкту, предмету та завданням; повнотою одержаних дослідницьких матеріалів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом публікацій наукових праць, доповідей і виступів на міжнародних, всеукраїнських, обласних науково-практичних конференціях, таких як "Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє" (Одеса, 1995), "Сучасна початкова школа: проблеми, пошуки, знахідки" (Тернопіль, 1996), "Актуальні проблеми розбудови національної освіти" (Київ-Херсон, 1997), "Українське Придунав'я: історія, етнографія, мова" (Ізмаїл, 1995). Основні результати дослідження опубліковані в дванадцяти наукових працях, список яких подано наприкінці автореферату.

Впровадження результатів дослідження відбулося в Ізмаїльському державному педагогічному інституті (довідка № 115 від 8.02.99 р., ІДПІ) та в Одеському інституті удосконалення вчителів (довідка № 98 від 15.03.99 р., ОІУВ) шляхом розробки і читання курсу "Історія педагогіки України", спецкурсу "Розвиток початкової освіти в Придунайському краї (кінець XIX – початок XX ст.)", на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, при написанні студентами курсових та дипломних робіт.

На захист виносяться наступні положення:

1. В 1918 – 1944 р.р. в Бессарабії відбувався процес утвердження системи румунської початкової школи, основу якої склали чотирикласні початкові школи (школи примаре), початкова освіта двох циклів (7 років навчання), яка розподілялась на елементарний цикл – 4 роки і старший – 3 роки, курси для дорослих, гуртки (посиділки) для сільської місцевості та дошкільні заклади (градинуци), на розвиток яких вплинули, з одного боку – освітянська політика королівської Румунії, а з іншого – боротьба багатонаціонального населення краю за національну школу;
2. Зміст освіти і виховання в школах служили політиці асиміляції багатонаціонального населення Бессарабії, позбавлення його національної культури. Головними факторами, детермінуючими розвиток початкової освіти в Бессарабії, стали соціально-політичний, соціально-економічний, культурно-етнічний, демографічний та освітньо-генезний;
3. З урахуванням якісних і кількісних характеристик історичного розвитку початкової освіти і специфіки її еволюції можливою стала наступна періодизація становлення і розвитку початкової школи в Бессарабії: I. (1918 –1919 р.р.) – період державної адаптації до Румунії щойно приєднаної території (Бессарабії); II. (1920-1925 р.р.) – період асимілювання території Бессарабії в державне утворення Румунії; III. (1926-1938 р.р.) – період активної румунізації всього населення краю; IV. (1939-1940 р.р.) – монополія держави на виховання; V. (1940-1941 р.р.) – протистояння політиці румунізації королівського уряду Румунії, період пошуків радянської моделі реорганізації краю; VI. (1941-1944 р.р.) – період румуно-фашистської окупації краю.

Структура дисертації:

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 263 сторінки машинопису (основний текст з 29 таблицями, 2 схемами і 1 діаграмою займає 170 стор.; список використаної літератури, що містить 349 джерел, – 21 стор.; 34 додатки – 71 стор.)

Основний зміст дисертації

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, вибір хронологічних рамок дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету дослідження, його основні завдання; розкрито джерельну базу, наукову новизну, теоретичне та практичне значення здобутих результатів.

У першому розділі “Теоретичні основи історико-педагогічного дослідження розвитку початкової освіти в Бессарабії” проаналізовано стан висвітлення досліджуваної проблеми в науковій літературі, передумови становлення і розвитку початкової освіти в Бессарабії в кінці XIX – на початку XX століття, умовно виділені етапи розвитку початкової освіти в краї в межах зазначених хронологічних рамок, дано обґрунтування системного підходу, що використовується в аналізі компонентів початкової освіти в Придунайському краї за часів входження Бессарабії в склад Росії.

Уся сукупність праць, які так чи інакше торкаються досліджуваної проблеми, розглядалась в декількох напрямках.

Перший напрямок – це російськомовні праці з історії Бессарабії кінця XIX – першої половини XX століття, які в основному висвітлюють історію розвитку початкової освіти і освіти взагалі в Придунайському краї, показують вплив на неї політики русифікації краю. Серед праць доокупаційного румунського періоду, в яких розглядається проблема розвитку початкової освіти, привертають увагу дослідження Пругавина О.С. “Законы и справочные сведения по начальному народному образованию” (С.-Петербург, 1898). Значними документами, які передають хід дискусій в педагогічних колективах щодо напрямків шкільної освіти для етносів краю, змісту, форм і методів навчально-виховного процесу, є матеріали вчительських з’їздів, нарад, доповіді, звіти керівників освіти (Белый В.Н. “Итоги деятельности и средства содержания Бессарабской народной школы за 10 лет (1886 – 1898); Лауров А.М. “Справочная книга для учебных заведений МНП. Отчёт о съезде учителей Аккерманского уезда, Бессарабской губернии.”, 1902г.).

Другий напрямок – це румунська історіографія, що представлена працями О.Гібу, І. Йоргой, Р. Казаку, І. Ністора, Г. Попа-Лисяну, в яких основна увага приділена розвитку румунської освіти в Бессарабії.

Третій напрямок – представляє роботи румунських дослідників, що становлять колекції законів, регламентів і розкладів роботи шкіл та аналіз принципів створення цих документів (П. Негулеску “Реформа освіти”, 1927).

Четвертий напрямок – включає праці сучасних дослідників, які займаються вивченням історико-педагогічних проблем, пов’язаних з розбудовою освіти та розвитком шкільництва в Придунайському краї. Важливі історико-педагогічні факти містять дослідження В.А.Кокоша. Особливий інтерес представляють завдання, які вирішені дослідником, а саме: шляхи розвитку школи на території українських придунайських земель в період їхнього входження до складу Росії, вплив передових російських досліджень на діяльність шкіл, педагогічна діяльність Х.Ботева в Бессарабії, революційний рух в краї за визволення від окупації, боротьба за покращення народної освіти. В тенденційно-марксистському плані питання розвитку початкової освіти в дореволюційній Росії викладені в книзі О.Осокова “Народное образование в дореволюционной России (1861-1917)”. Історико-педагогічні проблеми Придунайського краю відтворені в дослідженнях В.Боечка, І.Будака, С.Кустрябової, А.Тичини тощо.

П’ятий напрямок утворюють праці, які розкривають особливості соціально-економічного і політичного розвитку краю, стисло характеризують освітні процеси, які відбуваються на цьому фоні.

Шостий напрямок – це архівні документи. Особливо цінними для дослідження стали документи, що зберігаються у філіалі Державного архіву Одеської області в місті Ізмаїлі. В більшості це матеріали, які висвітлюють організацію освіти в Придунайському краї, господарську діяльність шкіл Ізмаїльського та Акерманського повітів.

Належно оцінюючи всі дослідження і документи з питань розвитку освіти в Бессарабії, ми дослідили і висвітлили важливі аспекти розвитку початкової освіти в Придунайському краї.

Внутрішня динаміка досліджуваного періоду показана у вигляді шести історичних етапів, які були визначені за соціально-політичним фактором, а саме: 1. (1918-1919 р.р.) – період політичної адаптації щойно приєднаної території (Бессарабії) до Румунії; 2. (1920-1925 р.р.) – період асимілювання території Бессарабії в державне утворення Румунії; 3. (1926-1938 р.р.) – період якісної румунізації краю; 4. (1939-1940 р.р.) – період націоналізації шкіл; 5. (липень 1940 – липень

1941 р.р.) – Бессарабія у складі Радянської України; 6. (липень 1941 – серпень 1944 р.р.) – період румуно-фашистської окупації краю.

Для аналізу внутрішньої динаміки кожного етапу ми розглядали початкову освіту з позиції системного підходу, тобто як методичну систему, яка складається із структур різних рівнів. При вивченні об'єктів цієї системи ми використовували системно-структурний аналіз у поєднанні з іншими методами. Елементи методичної системи вивчалися як окремо, так і у взаємозв'язку. Аналіз зв'язків показав наявність своєрідних феноменів. Так зв'язки між метою і змістом початкового навчання склали системоутворюючий фактор, який зумовив певну упорядкованість методичної системи. Особливі феномени визначалися при висвітленні зв'язків між елементами системи з детермінуючими факторами, які обумовлюють розвиток початкової освіти на певному етапі в межах досліджуваного періоду.

Спираючись на архівні документи і матеріали, можна стверджувати, що зовнішні зв'язки “освіти” проявляються у різних системах відношень: політика уряду – освіта (соціально-політичний фактор), економічний рівень регіону – освіта (соціально-економічний фактор), етнокультурний розвиток регіону – освіта (етно-культурний фактор), демографічна ситуація регіону – освіта (демографічний фактор), освітній досвід попереднього – освіта (освітньо-генезний фактор).

Як показало дослідження, роль, яку відіграють означені відношення, і фактори, що є наслідковими, для системи освіти можна розцінити як детермінуючі. Ми простежили, як проявляються ці фактори і як вони впливають на розвиток початкової освіти.

Зміст соціально-політичного фактору як детермінанти розвитку початкової освіти, полягає у впливі соціально-політичних умов суспільства на стан і напрямки розвитку системи освіти. Зміст соціально-економічного фактору, як детермінуючого освіти, визначає економічне ставлення суспільства до освіти: обсяг капіталовкладень, своєчасність оновлення матеріально-технічної бази, структура фінансування школи та міра її фінансової самостійності тощо. Зміст культурно-етнічної детермінанти вбачається у залежності системи освіти від етнічних, народних виховних і культурно-освітніх факторних феноменів. До таких феноменів, безперечно, належить народна педагогіка, специфічним чином визначена у культурному конгломераті Бессарабії. Важливим аспектом, що впливає на виховання в багатоетнічному регіоні, є взаємозбагачення культур різних народів, що мешкають в щільних умовах регіону, яким, до речі, і є Бессарабія. Зміст демографічного фактору, як детермінанти початкової освіти, на нашу думку, полягає у впливі демографічних процесів краю (динаміка чисельності населення, міграційні явища, урбанізація, структура зайнятості тощо) на стан і розвиток освіти, зокрема, початкової.

Визначаючи певну залежність системи освіти від існуючого суспільного і державного ладу, необхідно водночас враховувати і її відносну самостійність від нього, яка виражається, передусім, в спадкоємності нової системи традицій і ментальності попередньої. Ця “освітня спадкоємність” розглядалася нами як суттєвий важіль розвитку початкової освіти. Саме цей зміст ми заклали в поняття “освітньо-генезний фактор” – використання попереднього досвіду “шкільної політики” в практиці школи даного періоду і його вплив на поліпшення навчання і виховання молоді краю.

Виявлені фактори виступали передумовами розвитку початкової освіти в краї, спроможними здійснити історичний огляд процесу становлення і розвитку початкової школи в Бессарабії у досліджуваній період. Так, основними передумовами розвитку початкової освіти в Бессарабії в час правління царської Росії були: економічне піднесення краю і розвиток капіталістичних відносин, які формували соціальне замовлення на освічених кваліфікованих людей; розроблене російським урядом шкільне законодавство, яке визначало напрямки і принципи системи освіти краю. Але російський уряд начебто не помічав багатонаціонального складу населення Придунайського краю. Практично в життя впроваджувалась “теорія офіційної народності”, згідно з якою державна народність може складатися з різних народів шляхом асиміляції. Столітнє панування Росії не принесло народам Придунайського краю, як і всій Бессарабії, помітних змін у духовному житті. Українці залишилися по суті осторонь українського національного відродження. Нехтувалися національні вимоги молдаван, болгар та інших народностей. Суцільна русифікація

гальмувала і законсервувала розвиток етнокультур. За рівнем письменності Бессарабія в кінці ХІХ століття посідала одне з останніх місць серед 50 губерній Європейської Росії. За переписом 1897 року письменність серед українців становила лише 9%, тоді як серед росіян – 31%, євреїв – 36%, німців – 50%, поляків – 54%. У 1876 році було видано закон про повну заборону української мови в школах і взагалі в суспільному житті.

У процесі аналізу історичних фактів особливу зацікавленість виявляє проблематика шкільної освіти досліджуваного періоду, яка постає як основна рушійна сила розвитку народної освіти.

У другому розділі “Своєрідність розвитку початкової освіти в Бессарабії (1918-1944 р.р.)” проаналізовано еволюцію і динаміку розвитку початкової освіти в цей період, особливості організації навчально-виховного процесу в школах на кожному етапі, виявлена специфіка дій (впливу) виділених значущих факторів на розвиток початкової освіти і кожного її компонента з позиції системного підходу. Результатом такої роботи став добір на кожному етапі найбільш значущих факторів та суттєвих проблем функціонування початкової освіти.

Специфіка організації навчально-виховного процесу в краї в цей період визначалася політикою румунського уряду, який 9 квітня 1918 року офіційно оголошує приєднання Бессарабії до Румунії. Уряд Румунії встановлює в краї військово-колоніальний режим, під яким перебувало населення Бессарабії понад 22 роки. В краї починається суцільна румунізація духовного життя. Одним з найважливіших засобів румунізації Придунайського краю повинна була стати школа.

З 1918 року в Бессарабії почали діяти органи освіти у формі повітових ревізоратів. В 1919 році було встановлено регламент внутрішньої адміністрації початкових шкіл Румунії з керівними інструкціями, а також з коментарями і додатками формулярів професора Г.В.Міхайлеску – начальника бюро особистого складу початкової та середньої освіти Бессарабії. В школах інспектори проводили агітаційну роботу серед учнів про необхідність навчання румунською мовою. Відповідно до законів, які діяли на 1 вересня 1918 року, Міністерство освіти і культури Румунії встановило нові регламенти з адміністрації міських початкових шкіл з усіма змінами. Чотирикласні румунські початкові школи (“школа примаре”) поступово замінили церковно-парафіяльні, міністерські та земські однокласні училища. Двокласні народні училища були частково реорганізовані в початкові школи другого ступеня з трирічним строком навчання. В цей період уряд проводить часту зміну шкільного законодавства. До 1924 року в Придунайському краї діяв закон про початкову освіту, затверджений королівським декретом 26 квітня 1897 року із змінами і доповненнями, які були внесені в 1901, 1903, 1904, 1905, 1908, 1909, 1914, 1918, 1919 роках.

Стан початкових шкіл в період першого етапу був жалюгідним. Це був час державної адаптації Румунії в Бессарабії. Цей період характеризується масовими хвилюваннями населення, яке не визнавало національної політики уряду. Уряд, в свою чергу, не виділяв коштів на освіту, школи закривалися, особливо в сільській місцевості, а ті, що діяли, переходили поступово на навчання румунською мовою. Освітня політика Румунії практично відлучила дітей від школи, від вивчення своєї рідної мови. Всього школою в цей період було охоплено 45% дітей шкільного віку краю, а постійно відвідували школу 78% від кількості охоплених.

Посилення румунізації краю викликало у народу природний опір. Велике значення мало Татарбунарське повстання, яке підтримували учителі краю. Проте Румунія не залишила свого наміру – перетворити Бессарабію в інтегровану частину своєї держави.

В 1924 році було прийнято закон про державну початкову освіту, в якому визначено мету роботи школи, типи навчально-виховних закладів, зміст освіти і організаційно-правові засади освіти, оголошено початкову освіту обов’язковою і безкоштовною. В цей період зростає кількість навчальних закладів і чисельність учнів, побудовано багато нових навчальних будівель. Уніфікуються і навчальні плани шкіл. Основним показником навчання вважалась якість знань. Головною метою початкової школи було отримання учнями мінімуму знань, необхідних у повсякденному житті. Але незнання румунської мови гальмувало і якісні, і кількісні показники навчання. Більшість дітей залишалась поза школою.

Отже, другий етап (1920 – 1925 р.р.) – характеризується закриттям національних шкіл, розвитком румунських шкіл, згасанням етнокультури мешканців краю.

Налякані зростанням революційного руху в краї, особливо серед молоді, Міністерство національної освіти і органи народної освіти робили все, щоб відвернути молодь від революційних дій. В 1927 році були опубліковані матеріали реформи освіти, в яких відмічено, що головною метою школи є розвиток повноцінного здібного молодого покоління. Цей закон був прогресивним кроком у розвитку початкової освіти, але, як і попередні закони, повністю не виконувався. У червні 1938 року був затверджений новий навчальний план для початкових шкіл, який передбачав комплекс практичних занять, що включали роботу в майстернях. Навчальним планом були передбачені такі розділи: виховання здоров'я (фізичне виховання) – анатомія, гігієна та спортгімнастика; розумове навчання – географія, фізика, хімія (елементарна), математика, історія, рідна мова (румунська); художнє виховання – позакласне читання, декламування, діалог, театр, співи, малювання, каліграфія, релігія; практичне навчання – робота в майстернях; години для участі в роботі організації “Стража церій” (Охорона держави). Програма для початкових класів рекомендувала учителям залучати всіх учнів у дитячу організацію “Стража церій”, де були створені всі умови для здійснення їхнього релігійного, морального і громадянського виховання.

Архівні документи свідчать, що в цей період викладання в школах велось комплексно, здійснювалось узгодження навчання з інтересами дітей, залучення самих дітей до загально-освітньої роботи, здійснювався зв'язок фізичної і розумової роботи.

Але, не зважаючи на всі зусилля держави, успішність і відвідування в школі залишалось дуже низьким. Основною причиною було незнання частиною учнів румунської мови, часті пропуски занять учнями, низька кваліфікація учительських кадрів, відсутність підручників, незацікавленість уряду в навчанні дітей простого народу. В 30-х роках грамотність в Бессарабії була найнижчою в Європі, вона складала 29,9%.

Уряд продовжує політику румунізації всього населення краю. 8 грудня 1933 року в своїх циркулярах Міністерство освіти Румунії зобов'язує директорів шкіл не допускати в школах ніякої іншої мови, крім румунської.

В 1930 році в містах рекомендовано загальне семирічне навчання (початкове навчання двох циклів), в селах цей процес розпочинається з 1934 року. Загальний показник успішності в школах першого циклу становить 49%, другого циклу – 6%. В цей період школа цікавиться методами “активної школи”, велика увага приділяється якісному засвоєнню програми.

Таким чином, 1926 – 1938 рр. – це час ствердження державного шкільництва в Бессарабії в загальнорумунській структурі, згасання етнокультури мешканців краю.

В 1939 році передові вчителі краю висунули низку прогресивних вимог у галузі народної освіти, піддали критиці зміст навчання в румунській школі. Серед вимог були такі: поновити роботу закритих шкіл і відкрити нові школи як в селах, так і в містах, повернути в навчальні заклади учителів і викладачів, звільнених з роботи, звільнити від оплати за навчання і забезпечити підручниками, шкільним приладдям, одягом і харчуванням дітей безробітних, бідних і учителів, збільшити заробітну плату учителям.

Румунський уряд видає новий шкільний закон 1939 року, в якому йдеться про посилення націоналістичного впливу на учнів, про удосконалення навчання дітей трудящих та нерумунського етнічного походження у середніх та вищих навчальних закладах, про перехід на навчання лише румунською мовою. Один раз на тиждень, протягом дня (четвер) діти повинні займатися в організації “Стража церій”, головною метою якої було підготувати молодь, віддану існуючій владі.

Школи працювали за планами 1938 року. Концепції навчальних планів формувались під впливом соціально-культурних потреб держави, загальнонаукових і психолого-педагогічних теорій того часу. В їх основі лежав стабільно-динамічний підхід до складу і змісту навчальних дисциплін. Програми з кожного навчального предмету видавалися у вигляді інструкцій і складалися з двох частин: зміст дисципліни та практичне її використання в житті. За

статистичними даними в 1938-1939 рр. грамотність населення Придунайського краю складала в середньому 50,7% (жінок – 37%).

Отже, 1939-1940 рр. – це період повної націоналізації шкіл, розвиток румунської культури, зростання мережі шкіл та дошкільних закладів (градинуць). Велике значення в цей період приділяється вихованню національного (румунського) ідеалу при формуванні особистості учня.

Боротьба народів української Бессарабії за незалежність продовжувалась аж до червня 1940 року, коли уряд Радянського Союзу запропонував уряду Румунії повернути Бессарабію. 15 серпня 1940 року вийшов Указ Президії Верховної Ради СРСР “О восстановлении на территории Бессарабии действий советских законов о национализации земли”. Велика робота була проведена у сфері освіти. В школах була введена радянська система навчання. Навчання переводиться на російськомовне викладання. В Придунайському краї відкривається перший вищий навчальний заклад (учительський інститут в Білгород-Дністровську), технікуми, 350 шкіл, в тому числі 176 початкових. Але соціальна інфраструктура в містах і селах також утворювалась без достатнього обліку врахування багатонаціонального складу населення і перспектив його розвитку.

1940-1941 р.р. – це період ліквідації неписьменності, відкриття вечірніх шкіл, зріст початкових шкіл, охоплення майже всіх дітей школою, пошук нових методів роботи школи. Одночасно це був процес інтенсивного втягування цих земель в радянську тоталітарну систему. Розвиток освіти в Придунайському краї був зупинений Великою Вітчизняною війною. В період румуно-фашистської окупації великої шкоди було завдано народній освіті. В 1941 році більшість шкіл краю було закрито. В 1942 році відкриваються початкові школи, так звані “народні”. В школах навчання знову переводиться на румунську мову. Це був період знищення національної школи. Були зупинені будь-які прояви етнокультурного розвитку в краї. Уряд заявив, що для дітей ненімецького населення не повинно бути ніяких шкіл, крім чотирирічної початкової школи, мета якої – навчити рахувати в межах 500 і розписуватися. Програма була скорочена, вивчення мови національних меншин не планувалось. Отже, цей час характеризується складними процесами в галузі освіти.

Розвиток початкової освіти в Придунайському краї вивчався нами як система, що складалась з частин, які знаходились в тісних взаємозв'язках і утворювали певну цілісність.

Під системою початкової освіти ми розуміли процес і результат засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, які є необхідною умовою підготовки людини до життя, праці і які спрямовувались на забезпечення освіти і виховання молоді.

Розвиток теорії і практики початкової школи розглядався не як прямолінійний рух, а як діалектичний за характером, суперечливий і динамічний процес, на різних етапах якого виникають ідеї, методи і факти, які видозмінюються, утверджуються чи не приймаються.

Висновки

1. Еволюція системи початкової освіти в Бессарабії в 1918-1944 р.р. зумовлена об'єктивними суспільно-політичними та соціально-економічними потребами розвитку краю та впливом процесів, які відбувалися в Європі. В 1918 році починається суцільна румунізація духовного життя мешканців краю. Румунська мова була введена як обов'язкова для всіх закладів і шкіл. Розпочалось закриття національних шкіл. Міністерство освіти і культури Румунії встановило нові регламенти по адміністрації міських початкових шкіл. Вони поділялися на жіночі, чоловічі та мішані. Курс початкових шкіл розподілявся на 4 класи, мішані школи мали 2 класи. Початкова школа була обов'язковою для дітей 7 – 15 років.

В 1924 році уряд Румунії прийняв новий закон про державну початкову школу. До першого ступеня початкової освіти входили дитячі садки (градинуци), початкові школи, школи і курси для дорослих, школи і курси для дебільних та розумово відсталих дітей. Навчання розподілялось за віком: 5-7 років – в дитячих садках, 7-16 – в початкових школах, 16-18 – курси для дорослих. Початкова школа складалась з двох циклів навчання: елементарний – 4 роки і старший – 3 роки.

У 1927 році проходить реформування початкової освіти. Великого значення надається розвитку здібностей дітей, починаючи з 3-х років. Строк дошкільного виховання збільшується до

4-х років. Методика початкової освіти будується за принципом школи праці. При школах відкриваються шкільні майстерні та виділяються земельні ділянки. Цей закон був прогресивним кроком у розвитку початкової освіти.

В 1938 році вводиться новий навчальний план і разом з цим змінюється форма навчання на старшому циклі початкової школи. Навчання проводиться 6 місяців на рік, решту часу учні займаються практичною роботою в залежності від спеціальності (в сільському господарстві, майстернях чи магазинах).

В 1939 році румунський уряд видає новий закон про посилення націоналістичного впливу на учнів. В школах активно пропагується організація “Стража церій” (“Охорона держави”).

2. Розвиток початкової освіти в краї в 1918-1944 р.р. представлений шістьма етапами: 1918-1919 р.р. – початок створення системи румунської початкової школи, боротьба за національну школу і передусім за мову викладання; 1920-1925 р.р. – утвердження початкової школи у загальнодержавній системі освіти, закриття національних шкіл, згасання етнокультури, зубожіння освіти багатьох народів Бессарабії; 1926-1938 р.р. – період енергійного розвитку початкової освіти в умовах активної румунізації освіти і всього населення краю, це період якісного стрибка усередині системи освіти, введення нового навчального плану, перехід до семирічної початкової освіти; 1939-1940 р.р. – період націоналізації всіх шкіл (крім німецьких), початок культурної революції, переходу до середньої освіти. Законодавчо еволюція системи початкової освіти закріплена законом 1939 року, який великого значення надавав вихованню молоді, збільшенню національного впливу на учнів. В основу реформи покладено монополію держави на виховання, пріоритет виховання над навчанням та вимогу будувати навчально-виховний процес на ґрунті досягнень психолого-педагогічної науки; 1940-1941 р.р. – протистояння політиці румунізації, період реорганізації системи освіти в краї, напружена робота освітян на базі рідної мови (російської та української) в умовах радянської системи освіти; 1941-1944 р.р. – період румуно-фашистської окупації краю, згасання початкової освіти і освіти взагалі, відкриття “народних” шкіл, які охопили лише 14% дітей шкільного віку. Окупаційний режим не вирішує проблем початкової освіти. Передові вчителі переходять до організації приватного навчання, в тому числі і національною мовою.

3. З поступовим розвитком початкової освіти змінювався процес формування і динаміка змісту початкової освіти. В перші роки окупації заняття в школах проводились за навчальними планами королівської Румунії 1896 року. Окремо був визначений термін навчання в початковій школі в містах та сільській місцевості (відповідно 4 і 5 років). Зміст освіти був зорієнтований так, щоб учні сільських шкіл оволодівали лише тими знаннями, які готували б їх до праці в сільському господарстві. В законі 1924 року було підкреслено, що початкова школа є другим закладом початкової освіти, де діти отримують знання з елементарної культури. Особливу увагу приділено вивченню релігії і моралі. У змінах початкової освіти спостерігалися тенденції наближення її до практичних потреб. Крім релігії, письма, читання і початків арифметики в навчальний план 1938 року були введені відомості про навколишній світ, свій край, людину, географію, геометрію, історію, працю (окремо для хлопчиків і дівчаток), співи тощо, урівнюються строки навчання у містах і сільських місцевостях (4 роки). Програма для початкових класів рекомендувала залучити всіх учнів у дитячу організацію “Стража церій”, де були всі умови для здійснення їх релігійного, морального і громадянського виховання. В 30-х роках особливу увагу приділяли ідеологічному вихованню і впливу на молодь, вихованню її в процесі діяльності і в позаурочний час. Методи навчання розвивались від домінування словесно-індуктивних, які базувалися на механічному запам’ятовуванні, до переваги словесно-наочних і практичних. Виховна діяльність початкових шкіл здійснювалась спільно з церквою, сім’єю та громадськістю і була побудована на громадсько-патріотичних і релігійних ідеалах та національних (румунських) цінностях.

Початкова школа готувала дітей до вступу в професійні училища та ліцеї. Найзагальнішими тенденціями розвитку початкової освіти були: загострення боротьби за її націоналізацію, структурна гармонізація, соціально-культурна актуалізація та рівневе піднесення освіти.

Основним засобом прилучення дітей до рідної мови і національної культури етносів краю було сімейне виховання на народних традиціях, використання виховного досвіду і мудрості народу.

4. Характерною особливістю розвитку початкової освіти є загострення боротьби етносів краю за свою школу, прилучення до цієї боротьби все ширших кіл населення. Посилення румунізації краю викликало у народі природний опір. В боротьбу за політичні права, національну освіту виступає інтелігенція, в тому числі й вчителі. Великого значення набуло Татарбунарське повстання. Серед вимог, які були пред'явлені уряду, головними стали: повне відновлення в правах національних меншин, право розмовляти і навчатися рідною мовою, свобода преси, культури та релігії. Досліджуваний період позначався також невикористаними можливостями і втратами в розвитку освіти, в тому числі і початкової.

5. З'ясування історико-педагогічного аспекту досліджуваної проблеми підтвердило правильність нашої гіпотези про те, що результативність початкової освіти знаходиться в прямій залежності від співвідношення соціально-політичного, культурно-етнічного і освітньо-генезного факторів. Про це свідчать результати аналізу внутрішньої динаміки розвитку початкової освіти на кожному етапі розглянутого періоду з позиції системного підходу.

6. Вивчення історії розвитку початкової освіти в Бессарабії в умовах суспільно-політичних і соціально-економічних реформ у державі та виходу України в європейський простір є важливим джерелом збагачення теорії і практики розбудови національної системи освіти, що дає можливість використати позитивні надбання навчально-виховного досвіду в сучасній школі. Особливу увагу слід звернути на спрямованість освіти на формування високоінтелектуальної, духовно багатой особистості, розвиток національних освітніх традицій, формування у молоді національної свідомості, гідності, обізнаності з національною історією та культурою, надання рівних можливостей в отриманні освіти представникам всіх національностей.

Основний зміст дисертації викладено в дванадцяти публікаціях автора:

1. Тадіян В.В. До питання організації і змісту початкової освіти в Придунав'ї (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття)//Науковий вісник. Ізмаїльський державний педагогічний інститут. Вип. 2. Педагогічні проблеми сучасної школи. – Ізмаїл, 1997.- С. 96-100.
2. Тадіян В.В. Освітла в Придунав'ї (кінець ХІХ – початок ХХ ст.) //Науковий вісник Ізмаїльський державний педагогічний інститут. Вип. 3. –Ізмаїл, 1998.- С.238-243.
3. Тадіян В.В. Державна політика у справі розвитку освіти в Бессарабії кінця ХІХ – початку ХХ ст. //Перспективи. –Одеса, 1998.- №3-4.- С.117-122.
4. Тадіян В.В. Зміст та тенденції розвитку початкової освіти в Бессарабії в 1918-1940р.р. //Перспективи.- Одеса, 1999.-№1 (5).-С.81-86.
5. Владислав Тадіян. Тенденції розвитку початкової освіти в Бессарабії (1918-1944)// Освіта і управління.-К.- 1999.-т.3. –№ 2. – С. 176-182.
6. Тадіян В.В. Деякі напрямки розвитку освіти в українському Придунав'ї (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття). //Міжнародна наукова конференція. Українська національна ідея: минуле, сучасне, майбутнє. Матеріали доповідей. – Одеса, 1995.-С.182-184.
7. Тадіян В.В. Освіта в Ізмаїльському повіті Бессарабії (1918-1919 р.р.) //Українське Придунав'я: історія, етнографія, мова. Матеріали наукової конференції. – Ізмаїл, 1995.-С.78-79.
8. Тадіян В.В. Прогностичність знань у засвоєнні циклу історико-педагогічних дисциплін у педагогічному вузі. //Сучасна початкова школа: проблеми, пошуки, знахідки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 18-19 квітня 1996 року. – Тернопіль, 1996.- С.165-167.

9. Тадіян В.В. Образование в Придунайском крае в 1941-1944 годах. //Збірник наукових праць. – Ізмаїл, 1995.- С.92-94.
10. Тадіян В.В. Развитие освіти в українському Придунав'ї в першій половині ХХ ст. //Проблеми національної освіти в Україні на початку ХХ століття. Збірник наукових праць, АПН України.-К., 1996.-С.84-91.
11. Тадіян В.В. Деякі проблеми початкової школи Бессарабії (1918-1940 р.р.) //Науковий вісник. Ізмаїльський державний педагогічний інститут. Вип. 2. Педагогічні проблеми сучасної школи.- Ізмаїл, 1997.-С.92-96.
12. Владислав Тадіян. Деякі соціально-педагогічні аспекти становлення освітянської справи в Бессарабії (1918-1940 р.р.) //Актуальні проблеми розбудови національної освіти. Збірник науково-методичних праць.-К.,-Херсон: Пілотні школи, 1997. - С.213-215.

Анотації

Тадіян В.В. Развитие початкової освіти в Бессарабії (1918-1944 рр.) – рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки. - Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ, 1999.

Дисертація містить дослідження розвитку початкової освіти в Бессарабії (український Придунайський край) у період перебування краю у складі королівської Румунії. На основі аналізу архівних матеріалів, опублікованих джерел та літератури виявлені основні фактори, що детермінують розвиток початкової освіти і кожного її компонента, які розглядалися з позиції системного підходу, створена і перевірена гіпотетична схема динаміки розвитку початкової освіти у визначений період, розкриті особливості організації навчально-виховного процесу і формування змісту освіти у початкових класах.

Ключові слова: початкова освіта, система початкової освіти, національна школа, національне виховання, Бессарабія, розвиток.

Тадіян В.В. Развитие начального образования в Бессарабии (1918-1944 гг.) – рукопись.

Дисертація на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – теория и история педагогической науки. – Национальный педагогический университет им. М.П. Драгоманова, Киев, 1999.

Дисертація содержить исследование развития начального образования в Бессарабии (украинский Придунайский край) в период пребывания Бессарабии в составе королевской Румынии.

Анализ внутренней динамики развития начального образования в крае рассматривался с позиции системного подхода, т.е. как методическая система, состоящая из структур различных уровней. Элементы методической системы изучались как отдельно, так и во взаимосвязи. Так связи между целью и содержанием начального образования составили системообразующий фактор, который обусловил определенную упорядоченность методической системы.

На основе анализа архивных материалов, опубликованных источников и литературы выявлены основные факторы, детерминирующие развитие начального образования в крае, а именно: социально-политический, социально-экономический, культурно-этнический, демографический и образовательно-генезный, влияние которых отразилось на всех образовательных компонентах: цели, содержания, методах, формах обучения и воспитания.

Внутренняя динамика исследуемого периода представлена в виде шести исторических этапов, которые были определены по социально-политическим факторам, а именно:

1. (1918-1919 гг.) – период политической адаптации к Румынии присоединенной территории (Бессарабии);
2. (1920-1925 гг.) – период ассимиляции территории Бессарабии в государственное

образование Румынии; 3. (1926-1938 гг.) – период качественной румынизации края; 4. (1939-1940 гг.) – период национализации школ; 5.(1940-1941 гг.) – Бессарабия в составе Украинской ССР; 6. (июль 1940-август 1944 гг.) – период румынско-фашистской оккупации Придунайского края.

Структура системы начального образования, типы учебно-воспитательных учреждений и принципы их организации и деятельности были определены законами королевской Румынии 1896 г. с изменениями и дополнениями, а также законами об образовании, принятыми в 1918, 1924, 1927 и 1939 годах.

Система начального образования в румынский период представлена такими типами учебных заведений: четырехлетняя начальная школа (школа примарэ), начальная школа двух циклов (7 лет обучения), которая состояла из элементарного цикла – 4 года обучения и старшего – 3 года, курсов для взрослых, кружков “посиделки”, дошкольных учреждений (градинуца), частных школ и “народных” школ в период войны. В школах активно работала и пропагандировалась организация “Стража церий” (“Защита отечества”), где были созданы все условия для осуществления религиозного, морального и гражданского воспитания детей.

В 1938 г. был утвержден новый учебный план для начальных школ, который предполагал комплекс практических занятий, включая работу в мастерских. Учебный план состоял из таких разделов: воспитание здоровья (физическое воспитание), умственное обучение, художественное воспитание, практическое обучение и участие в работе организации “Стража церий”.

Однако, несмотря на все усилия правительства, успеваемость и посещаемость в школах оставалась очень низкой. В 30-х гг. XX века общая успеваемость в школах Придунайского края составляла: в школах элементарного цикла – 49%, второго цикла– 6%.

Исследуемый период отличался неиспользуемыми возможностями и потерями в развитии начального образования, причинами которых были: экономическая отсталость в крае, безразличие оккупационного правительства к судьбе жителей Бессарабии, политика румынизации правительства, низкое этносоциокультурное сознание этносов края, их недостаточное понимание значения образования для национального развития.

Исследование подтвердило правильность гипотезы о том, что результативность начального образования находится в прямой зависимости от соотношения социально-политического, культурно-этнического и образовательно-генезного факторов. Об этом свидетельствуют результаты анализа внутренней динамики развития начального образования на каждом этапе рассматриваемого периода.

Характерным признаком общественной жизни народов Придунайского края в исследуемый период был разрыв между хозяйственным и культурным развитием. Образование, язык, культура основных этнических групп остались на уровне развития периода их переселения.

Исследование подтвердило, что социально-политический фактор влияет на действие всех остальных факторов, хотя культурно-этнический и, особенно, социально-экономический факторы оказывают влияние на политику правительства. Значимость факторов, детерминирующих начальное образование в Придунайском крае, распределилась таким образом: социально-политический, культурно-этнический, образовательно-генезный, социально-экономический и демографический.

Ключевые слова: начальное образование, система начального образования, национальная школа, национальное воспитание, Бессарабия, развитие.

Tadian V.V. The Development of Primary Education in Bessarabia (1918-1944)

Manuscript

Thesis in Pedagogical science, speciality code 13.00.01 – “The History&Theory of Pedagogiks”. The M.P. Dragomanov National University, Kyiv, 1999.

The thesis deals with the investigation of making and development of primary education in Bessarabia (Ukrainian Danube Region) in the period of its being under the authority of Royal Romania.

Analyzing archive materials, printed sources and literature, there have been determined the main factors, which are connected with the development of primary education and its every component on the

basis of the system approach. A hypothetical scheme of the dynamic development of primary education at a definite period has been worked out and checked up. There have been revealed the peculiarities of teaching and educational process and the formation of education in primary schools.

Key words: primary education, a system of primary education, national school, national system of bringing up, Bessarabia, developments.